

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hoá

16/1/2006

Khái quát nội dung thảo luận

- Khung pháp lý
- Lịch sử luật pháp Việt Nam
- Luật pháp Việt Nam và hội nhập kinh tế thế giới
- Các vấn đề đương đại
- Phân tích nghiên cứu tình huống và thảo luận

Khung phân tích luật pháp

- **Trật tự không có Luật pháp**
 - Ở vùng đồng bằng sông Mekong, nông dân không dùng hệ thống luật chính thức để bảo vệ các hợp đồng mua bán. Họ sử dụng cái gì?
 - Giao kèo dựa vào quan hệ quen biết
 - Các thị trường uy tín
 - Các cam kết đáng tin cậy
- **Luật từ dưới lên trên**
 - Các qui tắc xã hội và thương mại nảy sinh từ các phương thức thiết lập trật tự không chính thức, như các thị trường uy tín, thường là cơ sở cho pháp luật chính thức.
 - Vậy các bộ luật chính thức làm tăng thêm những giá trị gì?

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

3

Một khung pháp lý (2)

- **Luật theo chiều dọc (Từ trên xuống)**
 - **Mục đích:** Các cơ quan lập pháp và chính phủ thường muốn loại trừ các qui tắc xã hội không mong muốn, khuyến khích các qui tắc xã hội khác, hoặc khắc phục những thất bại của thị trường.
 - **Hạn chế:** Cách tiếp cận từ trên xuống (top down) thường dựa vào ngành khoa học xã hội không chắc chắn, sản sinh ra các động cơ trục lợi, và vì vậy đòi hỏi chính phủ phải ra quyết định
- **Luật theo chiều ngang (Tiếp nhận luật)**
 - **Ý nghĩa:** Các nước thường tiếp nhận luật của các nước khác, một cách tự nguyện hay không tự nguyện. Luật Việt Nam là thí dụ minh họa.

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

4

Đạo lý của luật Nho Giáo (111 trước CN – 939 sau CN)

- **Giai đoạn tiền quan hệ Hán-Việt:** Lịch sử luật pháp chỉ tồn tại 1 cách manh mún.
- **Đời nhà Hán (111 trước CN):** Việt Nam tiếp nhận luật Trung Quốc như một nước chư hầu
 - Triệu Đà cai trị từ Quảng Đông; làng xã và dân chúng tự cách ly với luật pháp và Nho Giáo.
- **Sau cuộc nổi dậy của Hai Bà Trưng (39 trước CN–43 sau CN):** Trung Quốc xóa bỏ tầng lớp quan lại người Việt, đưa người Trung Quốc sang, khuyến khích dân Trung Quốc di dân ô ạt sang Việt Nam, và áp dụng luật nhà Đường (630 sau CN).
 - **Ảnh hưởng hạn chế:** Người Việt vẫn nắm quyền lãnh đạo làng xã, người Trung Quốc chỉ chiếm giữ những vị trí ở cấp quận/huyện. Người Việt không được phép tham gia những vị trí cấp cao trong chính quyền và không được tiếp cận hệ thống giáo dục Trung Quốc. Vì thế, do không được dạy đọc tiếng Trung Quốc, làng xã của Việt Nam tiếp tục khép kín và tự phát triển các tập tục của mình.
 - **Làng xã là đơn vị hành chính:** Nhiều học giả Việt Nam ghi nhận đây là thời kỳ với các làng xã được thiết lập rất bền vững như các đơn vị hành chính tự cung tự cấp theo đường lối dân tộc chủ nghĩa.

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

5

Luật vua chúa của Việt Nam (1010-1945)

- **Triều đại nhà Lý (1010-1225)**
 - Bộ hình luật thành văn đầu tiên của Việt Nam, “Bộ Hình” (1042), chịu ảnh hưởng nặng nề của Phật Giáo.
- **Triều đại nhà Trần (1226-1400)**
 - Nhà Nho thay thế Phật tử. Quan lại đứng đầu 12 đơn vị hành chính, vừa đóng vai trò công tố vừa đóng vai trò xét xử. Lý lẽ Nho Giáo trộn lẫn với luật pháp.
- **Triều đại nhà Lê (1428-1788)**
 - Sau khi Lê Lợi đánh bại quân Minh (1428), Luật nhà Lê (1483) (luật Hồng Đức) hệ thống hoá luật thương mại và hình sự của Việt Nam, chỉ 20% được copy ghép từ luật của nhà Đường (630) và luật nhà Minh (1397).
- **Triều đại nhà Nguyễn (1802-1945)**
 - Luật Gia Long (1812), một bản sao chép của luật nhà Thanh (1740), có rất ít điều luật Dân sự, bỏ qua các tập tục, nói chung là không đếm xỉa gì đến cả.

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

6

Luật vua chúa của Việt Nam (tiếp theo)

• Nhận xét chung về luật vua chúa của Việt Nam

- **Nghiêng về hình phạt:** Vi phạm hợp đồng bị phạt hình sự, thay vì phạt dân sự. Vì thế, các tranh chấp thương mại thường được giải quyết bằng luật tục. Chiều dọc đối chọi chiều ngang (chiều Vertical vs. Horizontal).
- **“Phép vua thua lệ làng.”** Luật vua chúa không được xây dựng trên nền tảng tư duy về quyền cá nhân và quyền tự nhiên như phương Tây. Thay vào đó, nó điều tiết hành vi giữa bộ máy hành chính quan lại và lãnh đạo làng xã. Lệ làng (bắt buộc), luật tục (tự nguyện) và tôn ti trật tự trong gia đình đã hình thành nên nền tảng cho các quyền pháp lý không chính thức.
- **Địa phương hoá cực đoan:** Câu nói “Một người làm quan, cả họ được nhờ” cho thấy một tổ chức Nho Giáo về cơ bản khác hẳn Trung Quốc.

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

7

Luật của người Pháp và ảnh hưởng (1884-1945)

- **Hiệp ước Hoà Bình (1883):** Luật của người Pháp tuyên bố quyền cai trị lãnh thổ.
- **Luật Dân sự (1883):** theo hướng quyền cá nhân và quyền tự nhiên; Luật nhắm vào các cá nhân, dự định sẽ thâm nhập vào các phong tục tập quán làng xã. Người Pháp đã làm thay đổi truyền thống luật của Việt Nam qua một đêm chẳng?
- **Tính đa nguyên luật pháp:** Luật dân sự chỉ áp dụng cho người Pháp sống tại Việt Nam (hay người Việt sinh ra tại các lãnh thổ thuộc Pháp). Các toà án Pháp áp dụng luật Gia Long, và chủ yếu luật nhà Lê, để giải quyết tranh chấp giữa công dân Việt Nam.
- **Pháp mở rộng cai trị thuộc địa :** Từ năm 1906 đến 1939, chế độ thuộc địa tạo ra các thủ tục dân sự và hình sự, luật thương mại và dân sự, và hệ thống toà án.
- **Luật thương mại Việt Nam (1942):** Sắc lệnh của vua. Không có nhu cầu trong nước thực sự, 95% doanh nghiệp do người Pháp sở hữu.

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

8

Luật pháp Xã hội chủ nghĩa (1945-1986+)

- **Luật là “thượng tầng kiến trúc”:** Luật thuộc địa và luật vua chúa là “ý chí của giai cấp thống trị” nhằm “kiểm soát các phương tiện sản xuất” và bóc lột giai cấp lao động.
 - **Luật pháp xã hội chủ nghĩa** là công cụ của chuyên chính vô sản nhằm bảo vệ cách mạng. Vì thế, luật không đứng trên nhà nước, mà sinh ra từ nhà nước. Luật tục, và quyền tự nhiên đối kháng nhau.
 - **Đảng Cộng Sản** là “ban chấp hành” của “ý chí chủ đạo”, nắm độc quyền trong việc hình thành chính sách vì nó đại diện cho giai cấp lãnh đạo - giai cấp vô sản.
 - **Hiến pháp (1960)** cho phép những sử dụng đất “được truyền lại cho người thừa kế, đem thế chấp, đem bán v.v”. Nhưng thông lệ chính trị lại khác. Trong Hiến Pháp (1980), thông lệ chính trị và luật đi đến thống nhất.
- **Luật thương mại không tồn tại :** Xã hội chủ nghĩa là hệ thống quản lý kinh tế bằng hành chính chứ không phải bằng thị trường. Do đó, luật thương mại không tồn tại, và các qui chuẩn pháp luật địa phương đã lập vào chỗ trống đó.

9

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

Đổi Mới: Khởi đầu hội nhập kinh tế quốc tế

- **Soạn thảo luật:** Kể từ năm 1986 đến nay, số luật được thông qua nhiều hơn trong 200 năm trước.
- **Luật Kinh tế mới:** luật kinh tế dựa vào khuôn khổ về quyền
 - **Đầu tư nước ngoài** (FDI hoặc ODA) đòi hỏi môi trường kinh doanh minh bạch. Vì thế luật thương mại tiến triển theo cách tiếp cận dựa trên cơ sở về quyền (được rập nối từ luật của nước khác).
 - **Luật Doanh Nghiệp (2000)** cho quyền đăng ký công ty tư nhân ; 100,000 công ty mới, 2 triệu việc làm
- **Tính đa nguyên mới của luật pháp:** Luật Kinh tế được thông qua có lợi cho các nhà đầu tư nước ngoài. Các nhà đầu tư trong nước phần lớn không đề ý đến luật.
 - **Toàn án kinh tế:** Từ năm 1995 đến 2001, các vụ án được thụ lý giảm đi mặc dầu GDP và các hoạt động kinh tế tăng gấp đôi. Các nghiên cứu cho thấy sự ác cảm và đứng đưng với phần lớn bộ luật thương mại. Việc kinh doanh diễn ra dưới cái bóng của chế độ quan liêu, hơn là dưới hệ thống luật qui chuẩn.
 - **Luật Dân sự (1995):** phần lớn không ai để ý. Vẫn phổ biến việc có nhiều người làm chứng khi ký kết hợp đồng đất đai theo kiểu Luật thời nhà Lê chứ không phải theo Luật Dân Sự.

10

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

Hiệp định thương mại song phương và WTO: Hòa hợp hoàn toàn Luật kinh tế

- **Điều kiện để trở thành thành viên:** Năm 1986 Việt Nam đã nổi lên trong một thế giới hội nhập kinh tế được thúc đẩy bởi WTO và các tổ chức khác. Việc trở thành thành viên là rất cần thiết, nhưng đòi hỏi phải có sự hòa hợp về luật pháp.
- **Chiều ngang và chiều dọc**
- **Thời gian hay các nhà kỹ trị luật pháp?** Không còn có 1000 năm, 100 năm, hay ngay cả đến 40 năm để chỉnh sửa các luật mới cho phù hợp với điều kiện địa phương như trước đây. Thay vào đó, đã có các nhà kỹ trị luật pháp.
- **Thí dụ:** Luật sở hữu trí tuệ

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

11

Kết luận

- **Thách thức**
 - **Địa phương hóa và sửa đổi thích nghi:** Liệu hội nhập kinh tế thế giới và khung luật pháp mới sẽ tạo ra nhiều hay ít sự bất trắc hơn cho việc kinh doanh của khu vực tư nhân trong nước?
- **Giải pháp**
 - **Hiểu rõ vấn đề:** Chúng ta hãy thảo luận bài nghiên cứu tình huống

Luật Pháp Việt Nam và Toàn Cầu Hóa

12